

АКТУАЛЬНІСТЬ ІННОВАТИЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

THE RELEVANCE OF EDUCATIONAL ENVIRONMENT INNOVATIZATION IN PHYSICAL TRAINING LESSONS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем удосконалення процесу фізичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти шляхом інноватизації освітнього середовища на уроках фізичної культури. Підкреслено актуальність проблеми інноватизації освітнього середовища у нормативно-правових документах, затверджених на державному рівні в Україні. Аргументовано значущість освіти як основної сфери, що забезпечує розвиток людини та переходу людства до дослідницько-інноваційного типу прогресу, зумовленого глобалізацією суспільного життя. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури обґрунтовується доцільність осучаснення уроків фізичної культури засобами інноваційних технологій. Зазначається, що вчителі-ентузіасти і новатори виявляють педагогічну ініціативу, організують експериментально-дослідницьку діяльність, застосовують вільний вибір авторських навчальних програм і проєктів, інноваційних методик і технологій, форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі та сприяють вдосконаленню освітнього процесу. Аргументовано доцільність оновлення сучасного уроку з фізичної культури шляхом використання методу колового тренування. Вказано, що інноватизація уроків фізичної культури сприяє розвитку не тільки фізичного здоров'я підростаючого покоління, а й спрямовується на формування багатьох важливих особистісних ознак і якостей (інтелектуальних, психічних, емоційних, духовних та ін.). Учителі фізичної культури мають змогу враховувати фізичні характеристики кожного учня, дотримуючись принципів індивідуального та диференційованого підходу й оздоровчої спрямованості проведення занять. Теорія та методика фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти розглядається як відкрита система, що може постійно вдосконалюватись і доповнюватись новими теоретичними розробками і навчально-методичним забезпеченням з використанням інноваційних технологій для покращення фізичного, психологічного, емоційного та духовного виховання й розвитку особистості, починаючи з ранніх етапів становлення у період навчання у школі.

Ключові слова: інноватизація, освітнє середовище, фізична культура, заклади загальної середньої освіти, учні.

The article is devoted to one of the relevant problems of improving the process of physical education of pupils in the institutions of general secondary education through the innovatization of educational environment in physical training lessons. The relevance of the problem of innovatization of educational environment in regulatory and legal documents, approved at the state level in Ukraine, has been emphasized. The significance of education as the main sphere that ensures human development and the transition of mankind to research and innovation type of progress caused by the globalization of social life has been argued. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, the expediency of modernizing physical training lessons by means of innovative technologies has been substantiated. It has been mentioned that enthusiastic teachers and innovators show pedagogical initiative, organize experimental and research activities, use a free choice of author's curricula and projects, innovative methods and technologies, forms, methods and means of teaching that correspond to the educational program and contribute to the improvement of the educational process. The expediency of updating the modern physical training lesson by using the circular training method has been argued. It has been indicated that the innovatization of physical training lessons contributes to the development of not only the physical health of the younger generation, but also leads to the formation of many important personal traits and qualities (intellectual, mental, emotional, spiritual etc.). Physical training teachers have got an ability to take into account physical features of each pupil, keeping to the principles of individual and differential approach and the health orientation of the classes. Theory and methods of physical education in the institutions of general secondary education is considered as an open system that can be constantly improved and supplemented with new theoretical developments and educational and methodological support using innovative technologies for improving physical, psychological, emotional and spiritual education and development of personality, starting from the early stages of formation during schooling.

Key words: innovatization, educational environment, physical training, institutions of general secondary education, pupils.

УДК 37.016-027.31:796
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/72.14>

Натолочений М.В.,
аспірант кафедри теорії і методики фізичного виховання
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Алексєєв О.О.,
докт. пед. наук, доцент,
доцент кафедри спорту і спортивних ігор
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інноваційний розвиток українського суспільства залежить не тільки від технологічного забезпечення й урахування сучасних прогресивних глобалізаційних процесів у всіх сферах, а й від наукового обґрунтування освітологічних процесів, що забезпечують формування інноваційної людини, інноваційного людського капіталу [6, с. 26]. Саме у системі освіти створюється оновлена база сучасних наукових розробок, які є основою поступу до вдосконалення освітнього середовища. Тому

особливою актуальністю відзначаються завдання організації системного дослідницько-інноваційного супроводу процесів здобуття особистістю освіти в різних освітніх закладах, мережа яких охоплює понад 40 тис. установ, де навчаються біля 7 млн. громадян України [6, с. 26]. Відтак вагомими аргументами є потреби у застосуванні ефективних методів і технологій навчання, обґрунтованих у системі теоретичної педагогіки, апробованих і перевіреніх експериментальним шляхом на доцільність упровадження в освітнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про актуальність проблеми інноватизації освітнього середовища в закладах освіти різного рівня наголошується у нормативно-правових документах, затверджених у різні роки незалежності України (Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність» та ін.). У 2000 році Міністерством освіти і науки (МОН) України видано Наказ № 522 «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», в якому аргументовано доцільність урахування й упровадження в освітній процес сучасних педагогічних інновацій. Про динамічний розвиток інноваційних процесів у сучасному освітньому середовищі свідчить новий Наказ МОН України «Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти», затверджений від 12 травня 2023 року № 552, де визначається порядок здійснення інноваційної діяльності у різних освітніх середовищах [7].

У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні підкреслюється значущість освіти як основної сфери, що забезпечує розвиток людини та переходу людства до дослідницько-інноваційного типу прогресу, зумовленого глобалізацією суспільного життя. Відтак основними актуалітетами осучаснення освітньої діяльності є забезпечення формування інноваційної людини – людини з інноваційним мисленням, здатної до інноваційної діяльності, готової до життя в ХХІ столітті [6, с. 32].

Теоретичний аналіз наукових джерел свідчить, що дослідники розглядають школу «як живий організм, здатний до самоорганізації, саморефлексії», як основне середовище для соціалізації підростаючого покоління, де відбувається спеціально організоване навчання, виховання, «окультурення дітей» [10, с. 397], що потребує осучаснення навчально-виховних процесів у закладах загальної середньої освіти. Пошук шляхів модернізації та інноватизації освітнього середовища відбувається у процесі вивчення різних дисциплін, у тому числі й на уроках фізичної культури. Тому активність учителів-новаторів у напрямі впровадження у школі ефективних педагогічних інновацій (сучасних форм, методів, технологій навчання) набуває особливої значущості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Позаяк інноваційна діяльність учительського контингенту засновується на нормативно-правовій базі та врахуванні сучасних освітніх реформ, рефлексії новітніх експериментально-дослідницьких здобутків, відтак виникає потреба в конкретизації суттєвих ознак і напрямів інноватизації освітнього середовища в системі загальної середньої освіти і, зокрема, на уроках фізичної культури.

Мета статті. Сконцентрувати основні положення нормативно-правових документів стосовно інноватизації освітнього середовища та

конкретизувати окремі напрями осучаснення уроків фізичної культури засобами інноваційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Організація сучасного освітнього процесу, який у першому розділі Закону України «Про освіту» визначається як «система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей» [9], значною мірою залежить від активної інтелектуальної та творчої діяльності педагогічних працівників. Таким чином інноватизація освітнього середовища в системі загальної середньої освіти започатковується ініціативою вчителів, котрі зосереджують свою педагогічну діяльність не лише на розширенні знаннєвого контенту в учнів. Надважливою метою в роботі вчителів є всебічний розвиток, виховання і соціалізація підростаючого покоління, формування «особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [9].

Активна життєдіяльність особистості в сучасному суспільстві значною мірою залежить від сформованих ще під час навчання компетентностей, серед яких важливу роль відіграє інноваційність [9]. Тому, виявляючи педагогічну ініціативу, вчителі-ентузіасти і новатори організують науково-педагогічну експериментально-дослідницьку діяльність, застосовуючи вільний вибір авторських навчальних програм і проєктів, інноваційних методик і технологій, форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі та сприяють вдосконаленню освітнього процесу.

Аргументацію висловлених міркувань знаходимо в Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, де вказується, що саме в освітньому середовищі «формується інноваційна людина, інноваційний людський капітал» і тому такі процеси «потребують системного і послідовного, необхідного і достатнього науково-методологічного та методичного (технологічного) супроводу». Так, згідно статистичних даних щодо наукової та інноваційної діяльності в Україні в галузі педагогічних і психологічних наук станом на 2014 р. працювала 31 наукова організація (3,1% від 999 у країні) [6, с. 25]. Відтак підсилюється роль науково-дослідних розробок, в яких висвітлюються результати інноваційної діяльності вчителів-практиків і педагогів-дослідників. Підтвердження знаходимо у висловлюванні В. Кременя, що «педагогіка, як будь-яка технологія, має потребу в постійному вдосконаленні. Головне слово належить тут педагогам-новаторам, теоретикам і практикам педагогічної науки» [5, с. 51].

Зусиллями експериментально-дослідницьких ініціатив вчительського персоналу відбувається інновація освітнього середовища у процесі вивчення багатьох шкільних предметів, у тому числі й на уроках фізичної культури. Адже «оздоровча спрямованість фізичного виховання у поєднанні з інноваційними технологіями дасть змогу досягти очікуваного результату – сформовану, гармонійно розвинуту, конкурентоспроможну особистість, здатну до самореалізації» [1]. З метою інновації освітнього середовища на уроках фізичної культури у школі учителі, котрі прагнуть осучаснити й оновити процес фізичного виховання учнів, покликані ініціювати й обґрунтувати доцільність використання нових методів, «що є підставою для проведення експерименту» [7].

Одним із аргументів на користь інновації сучасного уроку з фізичної культури є презентація учителями-новаторами оригінального навчально-методичного, інноваційно-технологічного, експериментально перевіреного забезпечення для проведення занять, що свідчить про інноваційний потенціал як закладу освіти, так і педагогів.

Теоретичний аналіз наукових та навчально-методичних джерел [1; 2; 3; 4; 8 та ін.] дає змогу відзначити активність учителів-дослідників у напрямі вдосконалення уроків фізичної культури в школах з урахуванням таких аспектів:

- підвищення гуманістичної спрямованості фізичного виховання, що спрямовується на сприйманні кожного учня як особистості з його специфічними потребами та характерними ознаками індивідуального фізичного розвитку, позаяк предмет «Фізична культура» розглядається як важливий чинник гуманізації виховання в школі [3, с. 27];

- удосконалення методів, форм, технологій і засобів проведення уроків з фізичної культури на основі реалізації інноваційних підходів до організації занять, ефективність яких перевірена дослідно-експериментальним шляхом і доведена з використанням статистичних методів обробки отриманих результатів;

- доповнення програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання сучасним навчально-методичним забезпеченням, що свідчить про ефективність інновації освітнього середовища;

- можливість використання іншими вчителями апробованих та перевірених на ефективність педагогічних нововведень на уроках фізичної культури, відтворення презентованої експериментальної методики організації та проведення інноваційного уроку з фізичної культури з отриманням стабільних очікуваних позитивних результатів, що уможливить урізноманітнення занять і спонукатиме педагогів до креативності та реалізації авторських ідей;

- створення банку педагогічних інновацій, які мотивуватимуть учнів до збільшення рухової активності в умовах самостійних занять та ін.

Дослідники стверджують, що в системі фізичного виховання, починаючи з дітей молодшого шкільного віку, традиційно склалася структура, зміст і методика проведення занять, що зазвичай мають на меті засвоєння учнями певного об'єму рухових дій. Водночас, як розмірковують науковці, практично не приділяється увага вихованню фізичних здібностей школярів, що потребує індивідуального та диференційованого підходу до кожного учня на уроках фізичної культури. Учителями-практиками запропоновано схему планування комплексних тренувальних навантажень у фізичній підготовці школярів на основі даних сенситивних періодів розвитку фізичних здібностей [2, с. 15]. Адже фізична культура безпосередньо пов'язана з фізичним розвитком та зміцненням здоров'я дітей [3, с. 27].

Враховуючи основні постулати «Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти», підкреслюємо важливість таких перспектив:

- інновація освітнього середовища на уроках фізичної культури має на меті здобуття нових позитивних результатів – підвищення якості освітнього процесу, мотивації учнів до фізичної активності (позаяк до 72 % навчального часу діти проводять у статичному положенні.), результативності оздоровчого ефекту занять, а не досягнень у швидкості чи витривалості школярів, що не можуть бути ідентичними у зв'язку з різним станом індивідуального фізичного розвитку організму;

- наукове обґрунтування доцільності впровадження експериментально перевірених інноваційних проєктів на уроках фізичної культури в системі шкільної освіти, адже інноваційна діяльність у сфері освіти спрямована на розроблення й використання в освітньому середовищі результатів наукових досліджень та розробок суб'єктів інноваційної діяльності [7];

- очікуваними результатами інновації освітнього середовища є вдосконалені чи нові освітні, дидактичні, виховні системи; педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання [7].

Так, учителі-практики одним із перспективних інноваційних методів, який застосовують на уроках фізичної культури, визначають метод колового тренування. Аналіз результативності використання цього методу на заняттях налаштовує вчителів до висновування:

- сукупність вправ різного спрямування (силових, швидко-силових, на гнучкість та розслаблення тощо) складає цілісний комплекс, що дає змогу задіяти різні групи м'язів,

- використання у коловому тренуванні здебільшого нескладних та попередньо добре вивчених учнями вправ, що зумовлює уникнення стресових ситуацій, зменшення сором'язливості дітей,

відсутність страху виконати фізичну вправу незграбно, створює позитивний емоційний фон уроку;

– логічно створений комплекс вправ дає змогу досягти високої щільності заняття й активізувати роботу кожного учня, що сприятиме підвищенню рівня фізичної підготовки школярів;

– важливим результатом використання методу колового тренування є формування в учнів розуміння важливості узгодженої роботи в колективі, підсилює дисциплінованість та концентрує увагу школярів;

– у процесі виконання комплексу завдань у коловому тренуванні в учнів «формується навички самостійного виконання вправ та вміння здійснювати самоконтроль за рухами й фізичним навантаженням» [4, с. 3].

Таким чином, інноватизація уроків фізичної культури сприяє розвитку не тільки фізичного здоров'я підростаючого покоління, а й спрямовується на формування багатьох важливих особистісних ознак і якостей (інтелектуальних, психічних, емоційних, духовних та ін.). Учителі фізичної культури мають змогу враховувати фізичні характеристики кожного учня, дотримуючись принципів індивідуального та диференційованого підходу й оздоровчої спрямованості проведення занять, про що вказано в Законах України «Про фізичну культуру і спорт», у Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації», Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту в Україні та інших нормативних документах.

Висновки. Отже, актуалітети інноватизації освітнього середовища на уроках фізичної культури спрямовують вчительський корпус на розширення навчально-методичного забезпечення системи фізичного виховання сучасними, експериментально перевіченими науково-дослідницькими розвідками, в яких обґрунтовано доцільність впровадження нових педагогічних технологій і методики проведення занять. Теорія та методика фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти розглядається як відкрита система, що може постійно вдосконалюватись і доповнюватись новими теоретичними розробками і навчально-методичним забезпеченням з використанням сучасних ефективних інноваційних технологій для покращення фізичного, психологічного, емоційного

та духовного виховання й розвитку особистості, починаючи з ранніх етапів становлення у період навчання у школі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Впровадження інноваційних технологій на уроках фізичної культури. Взято з: <https://naurok.com.ua/vprovadzheniya-innovatsiynih-tehnologiy-na-urokakh-fizichno-kulturi-279824.html>
2. Голуб В.А., Сиротюк С.М., Присяжнюк С.І. Вікова спрямованість комплексного планування педагогічних дій при удосконаленні фізичних здібностей дітей молодшого шкільного віку. *Медико-біологічні проблеми фізичного виховання різних груп населення: матеріали VIII наук. практич. конф. (24-25 листопада 2022 р.)*. Кременець – Луцьк. 2022. С. 15–17.
3. Гурковський О.М., Харченко К.Б., Ємаєв Є.В. Періодизація фізичної підготовки школярів протягом року в умовах навчального процесу. *Медико-біологічні проблеми фізичного виховання різних груп населення: матеріали VIII наук. практич. конф. (24-25 листопада 2022 року)*. Кременець – Луцьк. 2022. С. 27–28.
4. Даньшин І. Застосування методу колового тренування на уроках фізкультури. *Здоров'я та фізична культура*. 2011. № 2. С. 1–3.
5. Кремень В.Г. Інноваційні проекти філософсько-освітньої діяльності. *Освітологія*. В. О. Огнев'юк., С. О. Сисоєва. (Укл.). Київ: ВП «Едельвейс», 2013. С. 50–52.
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка. 2016. 448 с.
7. Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти. Наказ Міністерства освіти і науки від 12 травня 2023 року № 552. Взято з: <https://ips.ligazakon.net/document/RE40211?an=26>
8. Постольний В. Особливості диференційованого підходу до фізичного виховання школярів. *Медико-біологічні проблеми фізичного виховання різних груп населення: матеріали VIII наук. практич. конф. (24-25 листопада 2022 року)*. Кременець – Луцьк. 2022. С. 88–91.
9. Про освіту. Закон України. 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
10. Сухомлинська О. Авторські педагогічні системи як складова оновлення національної школи. *Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія* / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2013. С. 397–404.